

Прокопова Л. І., Гученко А. Б., Гвоздецька С. В., Рибалко П. Ф.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

На підставі аналізу методичної літератури та наукового дослідження у статті розглядається професійна майстерність, яка забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури. В статті визначені зміст, структура та взаємозв'язки основних компонентів професійної майстерності. Виявлена залежність компонентів від рівня професійної готовності майбутнього фахівця. Досліджено вплив розроблених ситуаційних завдань, ділових ігор, мультимедійних презентацій та короткометражних фільмів, які склали основу методики, на формування професійної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури.

Ключові слова: професійна майстерність, знання, уміння, педагогічна спрямованість, професійні якості.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Аналізуючи основні напрями реформування вищої школи можна визначити, що зростають вимоги щодо професійної майстерності, культури професійного мислення педагога, його готовності до професійної діяльності. Саме тому з позицій сьогодення набуває особливої уваги й потребує вирішення проблема якісного формування професійної майстерності майбутніх учителів фізичної культури як фахівців, спроможних реалізувати накопичений потенціал на основі впровадження нових підходів і сучасних технологій в освітній простір вищого навчального закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психолого-педагогічній літературі професійна майстерність – це вияв високого рівня педагогічної діяльності. Як наукова проблема, вона постала у ХІХ ст. Дослідники педагогіки тлумачать її як найвищий рівень педагогічної діяльності, якого педагог досягає в результаті "синтезу наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва і особистих якостей учителя". Концептуальні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту висвітлено в багатьох працях вітчизняних вчених (Е. Вільчковський, О. Демінський, В. Завацький, Л. Сущенко, А. Цьось, Б. Шиян, Ю. Шкретій, М. Мруга, Л. Титаренко). Вивченням проблем формування особистості студентів факультетів фізичного виховання займалися Н. Зубанова, М. Кричфалуший, І. Ткаченко, В. Андріанов, Н. Макаренко. Моніторингу знань студентів інститутів фізичної культури присвятили роботи О. Мокрова, В. Куриш. Формування спеціальної компетентності та готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності досліджували такі вчені, як В. Байдак, О. Богініч, Г. Генсерук, М. Данилко, Н. Зубанова, Р. Карпюк, В. Наумчук, В. Смолюк.

Методологічною основою нашого наукового пошуку стали дослідження Ю. Шкретія [7], Н. Кузьміної [2; 3], О. Петуніна [4], які вказують, що професійна готовність майбутнього спеціаліста характеризується інтегративним станом особистості, яка поєднує оптимальну систему знань, умінь, навичок, потреб, мотивів і здібностей, тобто все те, що складає професійні якості фахівця та його ставлення до педагогічної діяльності.

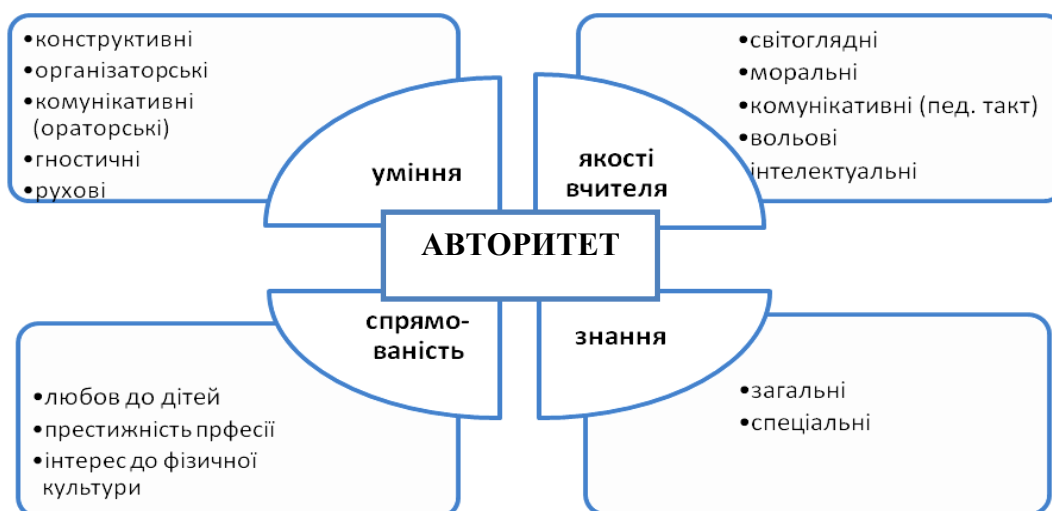
Формулювання мети роботи. На основі теоретичного осмислення досліджуваної проблеми [5; 6], ми поставили за мету визначити професійну майстерність майбутнього вчителя фізичної культури у процесі вивчення науково-педагогічних дисциплін у ВНЗ та під час проходження педагогічної практики у загальноосвітніх школах [1].

Методи досліджень: аналіз науково-методичної літератури, анкетування, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент, методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою дослідження професійної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури ми використали чотири компоненти, на яких вона базується [8], а саме педагогічну спрямованість, знання, уміння, професійні якості, а також їх інтегральну характеристику – авторитет (рис. 1).

Для визначення теоретичних знань майбутніх фахівців фізичної культури нами було розроблено низку питань, які оцінювались експертами під час проведення занять у ВНЗ та проходження студентами педагогічної практики у загальноосвітніх школах. У дослідженні прийняли участь студенти третього курсу навчально-наукового інституту фізичної культури СумДПУ імені А. С. Макаренка. Всього в експерименті прийняли участь 54 особи.

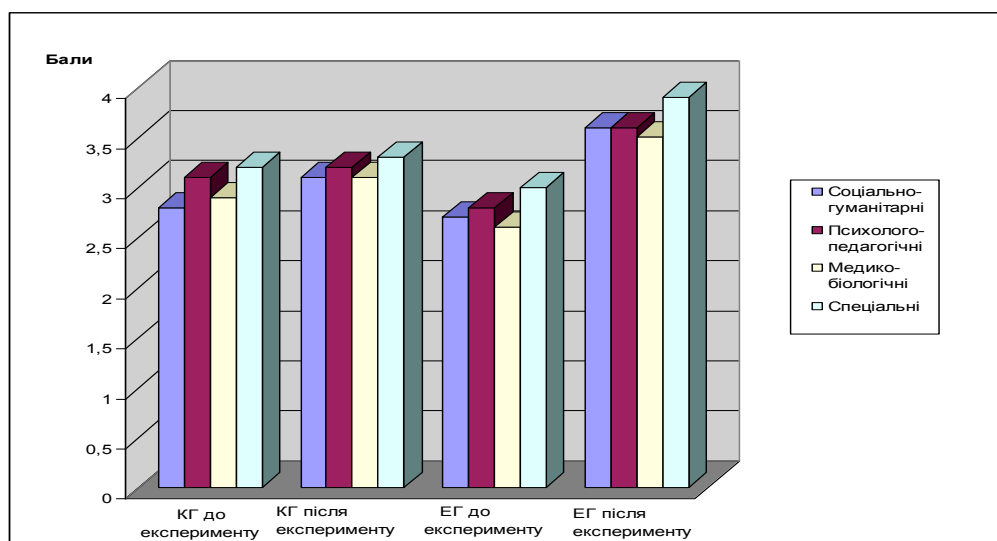
Для проведення наукового дослідження ми створили контрольну (КГ) і експериментальну (ЕГ) групи. Заняття зі студентами контрольної групи проводилися за традиційною методикою навчання. В експериментальній групі у процесі вивчення навчальних дисциплін та під час проходження студентами педагогічної практики використовувалася розроблена нами методика формування професійної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури.

Рис. 1. Компоненти структури професійної майстерності вчителя фізичної культури

Сутність методики полягала у розробці та впровадженні ситуаційних завдань, презентацій і короткометражних фільмів, виконання самостійних творчих завдань, моделювання фрагментів виховних заходів, ділових навчальних ігор, які стали "інструментом" розвитку теоретичного і практичного мислення спеціаліста, здатного аналізувати складні умови педагогічної діяльності, ставити і розв'язувати нові для майбутніх фахівців професійні завдання.

Детальний статистичний аналіз отриманих даних показав, що рівень теоретичної готовності майбутніх вчителів фізичної культури в середньому оцінено в 3.22 бали з п'яти. Найвищі знання студенти показали зі спеціальних дисциплін (3.51). Дещо нижчі – з предметів психолого-педагогічного (3.22) та медико-біологічного (3.11) блоків. Найнижче у студентів сформовані соціально-гуманітарні знання – 2.84 бали (рис. 2).

Рис. 2. Визначення рівня теоретичних знань студентів КГ і ЕГ (до і після експерименту)

Ранговий кореляційний аналіз (по Стьюденту) показав, що найтісніше пов'язані між собою спеціальні і медико-біологічні ($r = 0.73$), спеціальні і психолого-педагогічні ($r = 0.70$) знання.

Майстерність вчителя фізичної культури багато в чому визначається і його професійними якостями, які надають своєрідність спілкуванню з учнями, визначають швидкість і ступінь оволодіння руховими вміннями та навичками.

Усі професійні якості вчителя фізичної культури було розподілено на групи: світоглядні (С), моральні (М), комунікативні (К), вольові (В), інтелектуальні (І). Для зручності розрахунків їм присвоїли алфавітні значення. Враховуючи цей розподіл ми розробили анкету, яка складалась з 15 питань, визначалась за 12-ти бальною системою і виражалась у рівнях сформованості професійних якостей (табл. 1).

Аналіз професійних якостей майбутніх вчителів фізичної культури КГ і ЕГ показав, що найбільш високими були показники вимогливості (9.0 ± 0.1 ; 9.2 ± 0.1 – відповідно), володіння рідною мовою (8.1 ± 0.1 ; 8.9 ± 0.3). Найнижчими виявилися показники дотепності (2.6 ± 0.2 ; 2.7 ± 0.2) і критичності (2.3 ± 0.1 ; 2.7 ± 0.1).

**Результати дослідження професійних якостей студентів КГ і ЕГ груп
(до і після експерименту)**

№ з/п	Якості	Професійні якості	КГ		ЕГ	
			до	після	до	після
1.	С	Патріотизм	5.2±0.1	5.2±0.2	5.1±0.1	5.6±0.1
2.		Володіння рідною мовою	7.7±0.1	8.1±0.1	7.8±0.1	8.9±0.3
3.	М	Шанобливе ставлення до праці	6.0±0.1	6.3±0.1	6.1±0.1	6.7±0.2
4.		Гуманізм	5.9±0.1	5.9±0.2	5.9±0.1	5.9±0.1
5.		Педагогічний оптимізм	4.8±0.1	5.1±0.2	4.9±0.1	5.3±0.1
6.		Вимогливість	4.6±0.2	4.6±0.1	4.5±0.2	4.7±0.2
7.		Щирість	5.4±0.2	5.4±0.1	5.5±0.2	5.6±0.2
8.	К	Педагогічний такт	4.4±0.2	4.5±0.2	4.6±0.1	4.9±0.2
9.		Налагодження між особових стосунків	6.7±0.1	6.8±0.1	6.7±0.2	6.7±0.1
10.		Доброзичливість	4.9±0.2	5.1±0.2	4.8±0.2	5.7±0.2
11.	В	Витримка	8.8±0.1	9.0±0.1	8.9±0.2	9.2±0.1
12.		Наполегливість	6.1±0.1	6.1±0.1	6.1±0.1	6.8±0.1
13.		Терплячість	5.9±0.1	6.0±0.1	5.9±0.1	6.4±0.1
14.		Рішучість	5.7±0.2	6.4±0.1	5.6±0.3	6.7±0.1
15.		Сміливість	4.6±0.1	4.7±0.1	4.6±0.1	4.9±0.1
16.	І	Якість і логічність мислення	4.9±0.2	5.0±0.2	4.7±0.2	5.7±0.2
17.		Винахідливість	3.4±0.2	4.4±0.3	3.3±0.2	4.4±0.2
18.		Дотепність	2.6±0.2	2.6±0.1	2.5±0.2	2.7±0.2
19.		Критичність	2.2±0.2	2.3±0.1	2.3±0.2	2.7±0.1
20.		Розподіл уваги	4.9±0.1	5.0±0.2	4.7±0.2	5.7±0.1
21.		Швидкість і міцність запам'ятовування	6.8±0.1	6.8±0.1	6.7±0.2	6.9±0.1
Середній бал			5,3±0.1	5,5±0,1	5,3±0.1	5,8±0.2

Результати дослідження професійних якостей студентів КГ показали, що середній бал на початку експерименту складав 5.3 бали, після експерименту – 5.5 бали. Загалом результати покращилися на 0.2 бали, що становить 2.2%. В той же час результати експериментальної групи покращилися на 0.5 бали – 5.5%, що говорить про ефективність розробленої нами методики.

Для визначення фізичної підготовленості студентів використовували тести: човниковий біг 4x9 м; згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі; піднімання в сід; нахил тулуба з положення сидячи; стрибок у довжину з місця. Комплексна оцінка дала можливість досліджуваному компенсувати невисокі результати в одних випробуваннях високими результатами в інших. Такий підхід дав можливість у деякій мірі нівелювати морфофункціональні відмінності піддослідних. На основі отриманих балів було визначено рівень фізичної підготовленості (високий, достатній, середній, низький).

Матеріали дослідження дозволили об'єктивно, у кількісних характеристиках, визначити рівень фізичної підготовленості студентів КГ і ЕГ. Відповідні результати представлені в табл. 2.

Таким чином було визначено, що розроблена нами методика дозволяє майбутнім вчителям фізичної культури швидше набувати професійного досвіду, глибше усвідомлювати соціальне призначення професії вчителя.

Таблиця 2

**Результати фізичної підготовленості студентів КГ і ЕГ
(до і після експерименту)**

Види випробувань	Контрольна група			Експериментальна група		
	до	після	зрушення	до	після	зрушення
Згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі, разів	25,8±1,4	26,8±1,2	V%=1,0 t=0,59	25,7±1,2	28,9±1,3	V%=1,8 t=0,52
Піднімання тулуба в сід з положення лежачи за 1 хв., разів	23,8±1,4	24,4±1,3	V%=1,4 t=0,81	23,6±1,4	28,4±1,4	V%=3,2 t=1,79
Човниковий біг 4x9, с	9,5±0,4	9,5±0,4	V%=1,2 t=0,29	9,4±0,4	9,5±0,4	V%=2,8 t=1,80
Стрибок в довжину, з місця, см	239,0±3,1	248,0±3,1	V%=1,5 t=0,73	222,0±3,1	260,0±3,1	V%=2,1 t=1,13
Нахил тулуба вперед з положення сидячи, см	9,8±4,7	10,8±5,7	V%=0,2 t=1,05	9,1±3,7	11,5±5,7	V%=0,5 t=1,39

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Методика формування готовності до професійної діяльності виявилась ефективною завдяки застосуванню комплексу різноманітних методів навчання з поступовим переходом від репродуктивних до проблемно-пошукових, виконання тестових завдань, моделювання фрагментів виховних заходів, проведення ділових та рольових ігор, розв'язання професійних задач і ситуацій, виконання самостійних творчих завдань.

У подальшому ми плануємо дослідження останнього структурного компонента особистості педагога – педагогічну спрямованість (ПС) його діяльності, і яка визначає поведінку, ставлення до професії, до своєї праці вчителя, передусім до дитини.

Використані джерела

1. Болсун С. Вчительські манери: сутність та вимоги до них / С. Болсун. – К. : Рідна школа, 2001. – 64 с.
2. Кузьмина Н.В. Очерки психологии труда учителя: Психологическая структура деятельности учителя и формирование его личности / Н.В. Кузьмина. – Л. : Изд-во Ленинградского университета, 1967. – 184 с.
3. Кузьмина Н.В. Методы исследования педагогической деятельности / Н.В. Кузьмина. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1970. – 116 с.
4. Петунина О.В. Теоретические основы подготовки студентов к профессиональной деятельности учителя физической культуры / О.В. Петунина. – Санкт-Петербург, 1996. – 48 с.
5. Психолого-педагогічні фактори підвищення професійної майстерності вчителя-вихователя: тези Всеукраїнської науково-практичної конференції 16 – 17 листопада 1995 року / ред. кол. О.А. Дубасенюк. – Житомир: ЖДПІ, 1995. – 328 с.
6. Шевченко Л.И. Подготовка студентов к профессионально-педагогическому творчеству / Л.И. Шевченко, Б.Д. Красовский, И.С. Дмитрик. – Киев : Наукова думка, 1992. – 327 с.
7. Шкретій Ю.М. Стан та напрями удосконалення систем підготовки кадрів для фізичного виховання і спорту / Ю.М. Шкретій. – К. : Луцьк, 1996. – С. 3-16.
8. Шувалов Ю.Н. Педагогическое мастерство специалиста по физической культуре дошкольников (учебное пособие) – Тула: издательство Тульского государственного педагогического университета 2008. – 112 с.

Prokopova L., Gychenko A., Gvozdetzkaya S., Rybalko P.

FORMING OF PROFESSIONAL SKILLS OF FUTURE TEACHER OF PHYSICAL CULTURE

On the basis of analysis of methodical literature and scientific researches laid a professional mastery that provides readiness of students of educational-scientific department of physical culture to professional activity is given in the article. As a scientific problem, it appeared in XIX century. Researchers pedagogic interpreted this problem as a higher level of teacher training activity, it is determined as "synthesis of scientific knowledge, abilities and skills of methodical art and personal qualities of teacher" that provides high level of personal organization of teacher training activity. In article is given maintains, structure and intercommunications of basic components of professional mastery of physical teachers: pedagogical orientation, knowledge, abilities, professional qualities and their integral description. Dependence of components is on the one level with professional trade of future teachers. Pedagogical situations are good developed, business games, multimedia presentations and short films, all these made basis of professional trade of teachers in universities.

Consequently the method of forming a professional trade appeared to be effective. We considered the complex of study methods with a graduate transmission. The method allows acquiring work experience, deeper realization of social setting of teachers.

Trade of teacher of physical culture is in a great deal determined and him speed and degree of capture motive abilities and skills determine professional qualities which give originality socializing with students. All professional qualities of teacher of physical culture there was up-diffused on groups: world view (C), moral (M), communicative (K), volitional (B), intellectual (I). For comfort of calculations alphabetical values were appropriated them. Taking into account this distributing we developed a questionnaire, which consisted of 15 questions, determined at 12-ti the ball system and expressed in the levels of formed of professional qualities.

The analysis of professional qualities of future teachers of physical culture of KG and EG retimed that most high were indexes of demand (9.0±0.1; 9.2±0.1 – accordingly), domain the mother tongue (8.1±0.1; 8.9±0.3). The indexes of wit (2.6±0.2; 2.7±0.2) and criticism appeared the lowest (2.3±0.1; 2.7±0.1).

In general we planned research last structural component of personality of teacher and orientation of his activity. The pedagogical orientation determines a conduct, attitude to profession, labor of the teacher, firstly to a child.

Key words: professional trade, knowledge, ability, pedagogical qualities.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2016 р.